

Hogyan tanulta meg Csömesz főszolgabíró a magyar csárdást?

Történetek a betyárvilág korszakából XVI.

Már félszázad választ el bennünket attól a sajátságos, félelmes világtól, mely romantikusnak ugyan az lett volna, ha lett volna valami haszna is. De a mi szegény legényeink nem tudták, hogy a „virtus“ nem abban áll, hogy henye életet éljünk, lopjunk, raboljunk, gyilkoljunk, egész vármegyéket tartsunk rettegésben, hanem hogy a szabadság és a nemzeti érzés mellett tüntessünk és a durva elnyomatásnak fittyet hányjunk.

A betyárvilág legutolsó, nagyon közönséges haramiavezére Savanyú Józsi volt. Találkoztam is vele, pedig olyan helyen, melyen akkor madár se járt, és úgy elküldhetett volna a másvilágra, hogy Istenen kívül senki se tudta volna meg, de feltaláltam magamat s lekenyereztem egy illatos szivarral.

Az igazi betyárvilág csak a hatvanas években grasszált. Kulics, Zöld Marci, Füle Dunántúl rettegett vezérei voltak, tele gyűlölettel minden iránt, igazán haramiák. Egy vált ki közülük, aki észre, jellemre, szívre az erdők és puszták fiainak szabadságot kereső természetében méltóan képviselte a betyárvilágot. Ez volt Patkó Pista. Szép szál legény volt, járása rengő és hajlékony, mint a nyárfa; beszéde édeskés, okossága feltűnő, fekete bajusza alatt piros szája, mint két egymásra borult rózsaszirm, szénfekete szemei mindig úgy ragyogtak, mint augusztusi éjjelen a Sirius. Nem is bűn vagy más gaztett következtében lett ő betyár, hanem a szíve vonzalma vitte rá, valami borongós hangulat, képzelődés, sejtelem, hogy ő hivatott arra, hogy a durva betyárvilágot bevonja a legendák szép, misztikus világába. Embereit is így választotta meg; és mert a szegényt soha se bántotta, sőt minden ügyefogyottan segített, emlegetik ma is Dunántúl, és emlegetni fogják, míg azon a vidéken magyarok élnek.

Erről a Patkóról akarok egyet-mást elmondani. Nagyon szerette a gazdag s jólelkű magyar urakat. El-ellátogatott hozzájuk s mindig haszonnal tért haza. Nem is merte ezeket semmiféle kapcabetyár bántani. Nagyon ragaszkodott a virális, jó plébánosokhoz, akikkel sok „stiklit“ elkövetett, melyek közül, ha nem lett volna rossz vége, az lett volna a legzseniálisabb, melyet Somogyi Miklóssal, ugyancsak Somogy vármegyei plébánossal rendezett. Somogyi híres volt lojalitásáról és humoros tósztajairól. Egy júliusi délután aztán beállított hozzá.

— Ne féljen főtisztelendő úr, ez volt első szava. Én Patkó Pista vagyok ugyan, de barátságos

Írta: Török Teofil

2021. február 05. péntek, 00:00 - Módosítás: 2020. december 28. hétfő, 12:28

szándékkal jöttem.

Somogyi, aki különben is szerette a kalandokat, megörült, leültette szokatlan vendégét, bort hozatott, és sokáig elbeszélgetett vendégével a szegény emberek sorsáról, a német „beámterek” kapzsi és emberségtelen bánásmódjáról. Végre Patkó e szavakkal vett búcsút szíves házigazdájától:

— Most pedig kedves főtisztelendő úr, hallja a jövetelem célját. Estére a Bagolyvölgyben szívesen látom nyolc órára vacsorára. Félni ne tessék semmit, mert ahol Patkó Pista van, ott baj nem lehet soha.

Somogyi azon este a kitűzött helyen meg is jelent. Akkor már minden készen állt; finom fehér terítővel terített asztal, finom borok, ételek. Honnan kerültek, azt csak maga Patkó tudta. Somogyi csak azon vette magát észre, hogy nem is betyárok, de szalon-emberek között van, akik egy illetlen nézéssel, durva szóval el nem árulják magukat. Virágos kedve támadt, elkezdett anekdotázni s oly jókat mondott, hogy a betyárok egymás után dültek le a székről. Éjfélkor Patkó egész bandájával a plébániáig kísérte. Ekkor Somogyi jó kedvében, de meg adós se akart maradni, meghívta valamennyit másnap estére, szintén vacsorára. Ez az este is fényesen sikerült. Baj csak hajnalban lett belőle. Somogyi a szokatlan vendégségeskedésektől, meg talán, mert több bort is kellett innia, mint máskor, nem tudott aludni, felkelt tehát, hogy a plébánia előtt levő virágos kertjében a hajnali friss levegőn fölüdítse magát. De hiába akarta a kert ajtaját benyitni, nem sikerült, mintha valaki mindig visszanyomta volna. Végre nagy erővel belökte úgy, hogy befért. Ez volt a szerencsétlensége, mert belülről, az ajtó felett bevert vasszőgről már egy megfeketedett akasztott ember hullája meredt rá. Somogyi e látványtól úgy megijedt, hogy szélütés érte. Nyugdíjba kellett vonulnia és még 14 évig élt Veszprémben; meghalt 1875-ben s én is, mint kis gymnázista, aki vele egy házban laktam, s akinek Somogyi sokat beszélt Patkóról, kikísértem a temetőbe.

A dolog nyitja pedig az, hogy Patkó, aki szigorúan meghagyta embereinek, hogy a plébánián semmihez hozzá ne nyúljanak, mikor észrevette, hogy egyik legénye egy kövér lúdnak a nyakát kitekerte és magával hozta, a hitvány és engedetlen betyárt nyomban ott akasztatta fel, ahol bűnét elkövette. Így akarta Somogyinak tudtára adni, hogy Patkó megtartja szavát.

Nemcsak az engedetlenséget, de kérlelhetetlenül büntetett minden személyét ért sértést is. Egy alkalommal ott állt Patkó a nagyvázsonyi erdő közepén, ahol az országút elvezet. Emberei bizonyosan élelem dolgában távol jártak. A nagyvázsonyi erdő akkor még, mint a Bakony

Írta: Török Teofil

2021. február 05. péntek, 00:00 - Módosítás: 2020. december 28. hétfő, 12:28

nyúlványa, rengeteg erdő volt. Nem is mert egyes ember magánosán arra menni, még a kereskedők is csak összefogva több kocsival mertek arra járni. Tehát Patkó maga is meglepődött, amint egyszerre öreg, már töpörödött anyóka „jó napot kívánok“ köszöntéssel megállt előtte.

— Adj Isten nénike, fogadta Patkó nyájasan a köszöntést. Hát nem fél erre járni?

— Nem édes uram, csak azzal a gazember Patkóval ne találkozzam. Patkó mosolygott és még szelídebben kérde:

— Hát mi járatban van nénike?

— Tapolcára megyek apró cipő vasszőgeket venni Schwarcz zsidó suszternak.

— No jó. Hát nekem hoz-e belőle négy krajcár árát? Majd itt megvárom s nem is kell félnie.

Az anyóka örömmel fogadta a megbízatást s vígan indult Tapolca felé. Délután négy órakor már vissza is érkezett. Patkó már várta embereivel.

— No nénike, fogadta az érkezőt, meghozta a cipőszőgeket?

— Meg édes uram s készséggel át is adta.

— Hanem most nagy baj lesz nénike. Maga engem délelőtt gazembernek nevezett.

Az anyóka kékült, zöldült, majd sírva, ríva könyörgött, hogy ő azt a csúnya szót nem akarta

Írta: Török Teofil

2021. február 05. péntek, 00:00 - Módosítás: 2020. december 28. hétfő, 12:28

mondani, az csak kiszaladt a száján. De nem volt pardon. Le kellett térdelnie és Patkó mind a két talpát televerette a cipő vasszőgekkel.

Most érünk tulajdonképi históriánkhoz. Csömesz sümegi főszolgabíró pandúrai elfogták Patkó legügyesebb és legderékabb legényét. Csömesz vallatta, rettenetesen kínoztatta, de miután a legény sehogyse vallott, megbotoztatta és eleresztette. Amint ezt elmondta a legény vezérének, Patkó féktelen dühbe gurult, egy hétig senkivel se beszélt. Egyszerre felvidult arra a hírre, hogy két nap múlva Nyirádon bíróválasztás lesz. Rettenetes, de zseniális ötlete támadt.

A bíróválasztás napján már ott volt fényes délben minden emberével és a diszeli, akkor híres cigánybandával a sümegi erdőben. Nyirád felől csak erre lehetett Sümegre menni. Embereinek megparancsolta, hogy szedjék össze, amit találnak, száraz túskegallyakat, szederindát, vadrózsaágakat, gilicetüskét. Ezekből aztán hatalmas körben, magas túskeágyat készítettett. Még alig fejezték be, már is feltűnt a nyirádi úton Csömesz kocsija. Elöl a kocsis mellett egy, hátul a bakon két pandúr ült, míg Csömesz a párnázott kocsiban hanyagul hátradőlve, kipirult arcai, megelégedetten szivarozott.

Bezzeg elhalványult, amint egyszerre erős „állj” kiáltásra fegyveres betyárok vették körül. Bizony szépen le kellett szállnia Csömesznek és pandúrjainak. A pandúrokat „kaptákba” leeresztett puskáikkal odaállította Patkó a túskeágy elé, embereit köröskörül melléje, hogy annál szebb legyen a jelenet. Ekkor így szólt a főszolgabíróhoz:

— Tekintetes uram. Maga egyik emberemet nagyon megkínoztatta és megverette. Ehhez nem volt jussa. Míg én élek, alattvalóimmal magam rendelkezem. Most igazságot szolgáltatok. Maga főszolgabíró úr, le fogja vetni a cipőit s itt a túskeágyon el fogja járni a csárdást. Legalább majd ha visszakergetik Csaszlauba, vihet magával egy nagyon hasznos, kedves és magyaros emléket.

És Csömesznek le kellett vetnie a cipőit s a felhangzó csárdás ütemeire, Patkó dirigálása mellett, a nézők nagy gyönyörűségére el kellett járnia szepegeve, majd jajgatva a szép magyar táncot, míg össze nem esett.

Mi hasznát vette Csömesz a magyar csárdás megtanulásának, nem tudom, csak annyit tudok, hogy egy év múlva bejött a zsandárvilág, és a német zsandárok elfogták Patkó embereit

Írta: Török Teofil

2021. február 05. péntek, 00:00 - Módosítás: 2020. december 28. hétfő, 12:28

mind egy szálig, de őt magát nem, állítólag kimenekült Amerikába.

Forrás: Nagybányai Hírlap VI. évfolyam 19. szám. 1913. május 13. 1-3.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/NagybanyaiHirlap_1913/?query=bety%C3%A1r&pg=146&layout=s